

Kształcenie nauczycieli języków obcych na studiach zawodowych pierwszego stopnia

1. Koncepcje kształcenia nauczycieli

Edukacja oraz przygotowanie do zawodu są tematami wrażliwymi społecznie. W tej dziedzinie najwięcej społecznych emocji i kontrowersji budzi kształcenie nauczycieli, ponieważ jakość pracy nauczycieli nie tylko wpływa na zachowanie tradycji kulturowych i tożsamości społeczeństw, ale też określa poziom edukacji następnych pokoleń, co z kolei wpływa na poziom rozwoju gospodarczego, a więc jakość ich życia w przyszłości.

Przygotowanie do zawodu nauczyciela jest też procesem bardziej skomplikowanym, niż w przypadku innych zawodów. Nauczyciel jest bowiem 'dwuzawodowcem': oprócz wiedzy fachowej, którą musi posiadać tak jak biolog czy ekonomista, musi też posiadać wiedzę umożliwiającą mu organizację procesu dydaktycznego i umiejętność praktycznych działań wychowawczych podczas pracy w szkole lub innej placówce edukacyjnej czy wychowawczej.

Zawodowe kształcenie nauczycieli w Polsce przed r. 1990 odbywało się na poziomie średnim i półwyższym w liceach pedagogicznych i dwuletnich pomaturalnych studiach nauczycielskich (SN), a w ramach szkolnictwa wyższego w Wyższych Szkołach Pedagogicznych (WSP). W liceach pedagogicznych i SN-ach przygotowanie ogólnopedagogiczne i metodyczne obejmowało w różnych latach od 800 do 500 godzin (Lewowicki 2007:20-21). Oba typy placówek przyjmowały za podstawę i punkt wyjścia kształcenia zawodowego nauczycieli przygotowanie pedagogiczne. Dopiero obok gruntownego kształcenia psychologiczno-pedagogicznego wyposażano nauczyciela w wiedzę przedmiotową, potrzebną do nauczania w szkole poszczególnych przedmiotów: języka polskiego, matematyki, fizyki, muzyki itd. Punktem wyjścia dla kształcenia nauczycieli było zatem przygotowanie pedagogiczne i dydaktyczne, zgodnie z wymogami przyszłego zawodu.

W latach 70. powstała tendencja do kształcenia nauczycieli na wyższym poziomie i przejmowania edukacji nauczycielskiej przez uniwersytety. Spowodowało to ograniczenie kształcenia pedagogicznego i zwiększanie ilości godzin kształcenia przedmiotowego o charakterze teoretycznym. Na kierunkach i specjalnościach nauczycielskich kształcenie pedagogiczne odbywało się początkowo w wymiarze ok. 450 godzin, w r. 1986 zarządzeniem Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego ustalony on został na 300 godz. Sformułowany w tym dokumencie zakres kształcenia pedagogicznego nauczycieli określił sposób pojmowania i praktykę edukacji nauczycielskiej na wiele następnych lat (Lewowicki 2007:20-22). Przesądziło to o teoretyczno-kognitywnym pojmowaniu kształcenia nauczycieli w

szkolnictwie wyższym, w którym umiejętności dydaktyczne i praktyka zawodu traktowane były i są marginalnie.

Po r. 1990 w warunkach transformacji ustrojowej i budowania gospodarki rynkowej praktyczne przygotowanie do wymogów rynku pracy i przyszłego zawodu stało się cenną wartością i priorytetem kształcenia. Kluczowym pojęciem stała się 'kompetencja', rozumiana szeroko jako połączenie wiedzy, umiejętności i postaw umożliwiających wykonywanie zawodu na wysokim, profesjonalnym poziomie. To pojmowanie kompetencji zawodowych miało również wpływ na koncepcję kształcenia nauczycieli języków obcych po r. 1990. Utworzono wtedy pierwsze w historii specjalistyczne zakłady kształcenia nauczycieli języków obcych, mające na celu kształcenie nauczycieli jako 'dwuzawodowców' (pedagogów/ dydaktyków i jednocześnie filologów), przyjmując kompetencyjną koncepcję kształcenia nauczycieli jako wiodącą.¹

2. Powstanie kolegiów językowych

Nauczycielskie Kolegia Języków Obcych powstały w r. 1990. Bezpośrednią przyczyną ich utworzenia była pilna potrzeba wykształcenia w możliwie krótkim czasie nauczycieli języków zachodnich, głównie niemieckiego i angielskiego, na potrzeby szkolnictwa podstawowego i średniego po zmianach politycznych u progu lat 1990-tych. Sytuacja ta określiła jednocześnie cel i zasadę kształcenia w NKJO: zorientowanie na praktykę zawodu nauczyciela. Kolegia miały realizować oryginalną, specjalnie dla nich opracowaną koncepcję kształcenia zintegrowanego, która miała połączyć przedmioty pedagogiczne (pedagogikę, psychologię, glottodydaktykę) z przedmiotami filologicznymi (językoznawstwo, literaturoznawstwo, kulturoznawstwo, historia). W powstanie tej koncepcji zaangażowane były znane autorytety glottodydaktyczne, m. in. H. Komorowska, H. Stasiak, E. Zawadzka, która określiła jej założenia następująco:

¹ Spośród innych koncepcji kształcenia nauczycieli wymieniane są tradycyjnie za W. Okoniem: 1. ogólnokształcąca, w której nauczyciel winien posiadać przede wszystkim obszerną wiedzę ogólną, 2. specjalistyczna, w której nauczyciel jest głównie specjalistą w swojej dziedzinie fachowej, przy czym umiejętności dydaktyczne nie grają większej roli, 3. personalistyczna, w której charyzmatyczna osobowość nauczyciela zastępuje w dużej mierze umiejętności dydaktyczne, pobudza zainteresowania uczniów, motywuje do nauki i kształtuje pożądane postawy. W ostatnich 20-30 latach mówi się o doktrynach przejściowych, są to: 4. koncepcja wielostronnej edukacji, łącząca wiele różnych, w tym poprzednio wymienione koncepcje, 5. edukacja progresywna, podkreślająca zdolność do dostrzegania, diagnozowania i rozwiązywania bieżących problemów, gdyż nie wiadomo, co przyniesie zmienna przyszłość i do jakich konkretnych zadań należy nauczyciela przygotować. Wymieniane są też koncepcje adaptacyjna, emancypacyjna, krytyczno-kreatywna. (Lewowicki 2007:48-49, 66-67). Największą popularność i rangę koncepcji wiodącej uzyskała jednak w latach 1990-tych wspomniana koncepcja kształcenia kompetencyjnego.

Tradycyjne przedmioty filologiczne powinny być w tej koncepcji traktowane w aspekcie przyszłego zawodu nauczyciela. Szczególną wagę należy przywiązywać do aspektów pragmatycznych, jednocześnie zaś dzięki zapoznaniu z najważniejszymi problemami literaturoznawstwa, językoznawstwa i kulturoznawstwa umożliwić podjęcie studiów magisterskich. Dzięki treściom charakterystycznym dla humanistycznej pedagogiki należy dążyć do wykształcenia dobrze przygotowanego do zawodu, myślącego, ale też czującego, kreatywnego i innowacyjnego nauczyciela języka obcego (Zawadzka 1998: 478).²

Nawiązano w ten sposób do tradycji kształcenia zawodowego nauczycieli na SN-ach i uwzględniono specyfikę kształcenia językowego, będącego podstawą wiedzy zawodowej nauczyciela języka obcego.

Powstanie instytucji o zawodowym profilu kształcenia nauczycieli języków obcych było również przejawem powszechnego nawoływania do zróżnicowania szkolnictwa wyższego i jego ukierunkowania zawodowego (m. in. Lewowicki 1991, wśród germanistów np. Namowicz 1993, Danielewicz/ Karolak 1993). Trend ten był wynikiem potrzeb nowej gospodarki rynkowej powstającej w latach 1990-tych. W celu maksymalnego zbliżenia kształcenia nauczycieli do praktycznych potrzeb szkół ustawodawca zdecydował o podporządkowaniu kolegiów nie Ministerstwu Nauki i Szkolnictwa Wyższego, lecz Ministerstwu Edukacji Narodowej.

W momencie powstania kolegiów utworzono dla nich ogólną podstawę programową (MEN 1990), która miała posłużyć do opracowania szczegółowych planów i programów nauczania w dalszej przyszłości. Podstawa programowa z r. 1990 określała cel nauki w kolegiach bardzo ogólnie jako wykształcenie nauczycieli, którzy mają bardzo dobrą znajomość języka docelowego, praktyczną znajomość kultury i literatury oraz bardzo dobre przygotowanie psychologiczno-metodyczne do zawodu nauczycielskiego (MEN 1990:30). Ponadto określała ona czas trwania kształcenia i formy prowadzenia przedmiotów oraz ich podział na obowiązkowe i fakultatywne. Podkreślono także możliwość rozszerzenia ilości godzin przewidzianej dla przedmiotów obligatoryjnych w ramach godzin fakultatywnych (MEN 1990:32). Dokument ten formułował również w bardzo ogólnych zarysach treści nauczania dla poszczególnych przedmiotów. Zarządzenie MEN (1990, §1.2) przewidywało powstanie różnorodnych programów opracowanych przez poszczególne kolegia dla ich indywidualnych potrzeb.

Dokumenty ministerialne nie określają z zasady założeń dydaktycznych ani nie zawierają wskazówek do realizacji, dlatego też przekształcenie celów w praktykę kształcenia zawodowego dokonywało się w poszczególnych kolegiach na rozmaite sposoby, w zależności od ich statusu organizacyjnego i kadry dydaktyczno-

² W oryginale: „Traditionelle philologische Fächer sollten in dieser Konzeption unter dem Aspekt der künftigen Lehrertätigkeit behandelt werden. Man sollte einen besonderen Wert auf pragmatische Aspekte legen, gleichzeitig aber durch einen Überblick über die wichtigsten Probleme der Literatur-, Sprach- und Kulturwissenschaft das Magisterstudium ermöglichen. Durch die für die humanistische Pädagogik charakteristischen Inhalte wurde angestrebt, einen fachlich gut vorbereiteten, denkenden, aber auch fühlenden, kreativen und innovativen Fremdsprachenlehrer auszubilden“. (Tłum. E.T.)

naukowej.³ Konsekwencją tego stanu rzeczy było wielkie zróżnicowanie programów nauczania i początkowe postrzeganie kolegów jako uboższej wersji studiów germanistycznych bez własnego profilu i specyfiki.

Aktualnie formalno-prawną podstawą istnienia kolegów nauczycielskich i nauczycielskich kolegów języków obcych jest rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 12 sierpnia 1997 r. w sprawie zakładów kształcenia nauczycieli.

3. Program ramowy z r. 1995

Kompleksowy program kształcenia w NKJO opracowano pod patronatem naukowym Uniwersytetu Gdańskiego w latach 1993 – 1995. W r. 1993 powstała z inicjatywy Ministerstwa Edukacji Narodowej grupa opracowująca jednorodny program nauczania dla wszystkich kolegów językowych. Do grupy tej należeli nauczyciele kolegów, pracownicy naukowcy szkół wyższych, doradcy z Instytutu Goethego i Urzędu Szkolnictwa Zagranicznego (Bundesverwaltungsamt für das Auslandsschulwesen) z RFN. Pracami nad programem dla sekcji niemieckiej kierowała prof. Halina Stasiak.

Wynikiem prac był ramowy program studiów dla sekcji niemieckiej Nauczycielskich Kolegów Języków Obcych (Stasiak 1995), który zdefiniował specyfikę tej instytucji i określił założenia dydaktyczne zawodowego kształcenia nauczycieli języków obcych. We wstępie określono założenia i zasady nowej koncepcji programowej:

Koncepcja ta wychodzi z następujących założeń:

1. Kolegium nie prowadzi studiów neofilologicznych ani kursów języka obcego dla zaawansowanych. Jego podstawowym zadaniem jest kształcenie przyszłych nauczycieli w zakresie znajomości języka oraz metodyki i dydaktyki nauczania języków obcych.
2. Podstawę studiów stanowią przedmioty metodyczne/ dydaktyczne i psychopedagogiczne; stanowią one punkt odniesienia dla koordynacji i interpretacji wszystkich innych dziedzin; elementem ściśle z nim zintegrowanym jest praktyka w szkole.
3. Wszystkie przedmioty objęte cyklem studiów muszą być do siebie odpowiednio dostosowane, a ich realizacja wymaga wzajemnej koordynacji. Oznacza to, że program zakłada w praktyce ściśle powiązanie między poszczególnymi przedmiotami [...].
4. Realizacja programu studiów ma zarazem służyć studentom za wzorzec dydaktyzacji poszczególnych tematów (Stasiak 1995:8).

³ Kolegia miały dwojaki status organizacyjny: jednostką prowadzącą był albo organ samorządu terytorialnego albo uniwersytet/ szkoła wyższa. Nad kolegiami samorządowymi również ustalano opiekę naukową uniwersyteckich wydziałów neofilologicznych. Tym niemniej status organizacyjny jednostek nie pozostawał bez wpływu na ich praktykę dydaktyczną. Mimo braku badań i statystycznych danych można na podstawie wieloletnich kontaktów podczas szkoleń i konferencji pokusić się o ostrożne uogólnienie, że kolegia samorządowe mają luźniejsze związki z uniwersytecką kadrą naukową, natomiast ściślejsze z nauczycielami danego regionu, w związku z tym ich model kształcenia charakteryzuje się większą dominacją praktyki i dydaktyki nad kognitywno-teoretycznym przekazem wiedzy.

Warunkami pomocnymi w realizacji programu są:

1. Uznanie danego języka za naturalny środek porozumiewania się podczas zajęć i poza nimi w celu stworzenia pewnego mikroklimatu językowego w kolegium.
2. Prowadzenie większości zajęć w formie seminariów, ćwiczeń i warsztatów. Wykłady powinny stanowić jak najrzadszą formę dydaktyczną. Mają one raczej służyć przekazywaniu najważniejszych myśli o charakterze wprowadzającym, a nie wiedzy merytorycznej (Stasiak 1995:9).

Za główną zasadę kształcenia uznano zasadę integracji międzyprzedmiotowej. Nie powinno się nauczać poszczególnych dziedzin oddzielnie, jako poszufladkowanych przedmiotów, lecz w sposób umożliwiający powiązanie wiedzy z różnych dziedzin (op. cit.:12). Za główny przedmiot nauczania w kolegiach uznano metodykę/dydaktykę przedmiotową wraz z praktyką w szkole. Podkreślono, że w nauczaniu metodyki istotne jest nie tylko przekazywanie wiedzy, ale metodyczna inscenizacja treści nauczania na zajęciach ze wszystkich przedmiotów prowadzonych w kolegiach. Słuchacze są stałymi hospitantami zajęć prowadzonych przez wykładowców, obserwują ich lekcje pod względem metodycznym i uczą się nie tylko treści przedmiotowych, ale jednocześnie prowadzenia lekcji. Wykładowcy wszystkich przedmiotów są w związku z tym zobowiązani do nieustannej dbałości o wysoki poziom metodyczny własnych lekcji.

Całkowitą liczbę godzin w trzyletnim cyklu kształcenia ustalono na 2270 z tolerancją +/- 10%. Na praktyczną naukę języka przewidziano w nim 870 godz., metodykę/dydaktykę 700 godz. (w tym pedagogika i psychologia 90 godz., praktyki w szkole 150 godz.), realioznawstwo 240 godz., językoznawstwo 30 godz., literaturę 120 godz., blok fakultatywny (przedmioty dodatkowe lub rozszerzenie pensum z wybranych przedmiotów) 280 godz.

Częstkowe programy ramowe dotyczyły działów nauczania: praktyczna nauka języka, metodyka/ dydaktyka, realioznawstwo, językoznawstwo, literatura, seminarium dyplomowe. Zawarto w nich podział na poszczególne przedmioty, podstawowe założenia dydaktyczne, cele, treści i kryteria ich wyboru, metody nauczania, pomoce dydaktyczne, wybór bibliografii, przykładowe ćwiczenia, praktyczne wskazówki dotyczące realizacji programu i kontroli osiągnięć. Miały one szczególne znaczenie dla wdrożenia zawodowej koncepcji kształcenia nauczycieli, gdyż zawierały wytyczne do nauczania poszczególnych przedmiotów w odniesieniu do nowych celów przedmiotowych, pozostających w związku z założeniami kształcenia nauczycielskiego w kolegiach. Wykładowcy znaleźli w nich wskazówki, jak przekształcić nową ideę i teorię w praktykę nauczania.

Istotną zaletą curriculum była jego otwartość, której nie należy mylić z ogólnikowością pierwszego dokumentu ministerialnego. Curricula częściowe dawały dzięki konkretnym wskazówkom impuls do poszukiwania nowych rozwiązań dydaktycznych, umożliwiając przez to ich kreatywną realizację. Przewidziano również możliwość zmiany treści nauczania i rozszerzenie wymiaru godzinowego dla poszczególnych przedmiotów w ramach seminariów fakultatywnych, a więc elastycznego i kreatywnego planowania kursów.

W curriculum podkreślano wielokrotnie, że nie narzuca ono ostatecznych rozwiązań, lecz wskazuje kierunki postępowania i dopuszcza rozwiązania indywidualne. Po trzyletnim próbnym okresie stosowania jego założeń miała odbyć się dyskusja i ewentualna korekta wytycznych, która jednakże nie nastąpiła.

Curriculum nie było dokumentem obligatoryjnym, lecz jedynie propozycją programową. Z braku odpowiednich badań nie można stwierdzić, jak wiele kolegów i w jakim stopniu kierowało się tymi wytycznymi. Z wypowiedzi wykładowców kolegów na licznych konferencjach można jednak wnioskować, że było ono cenną podstawą programową. Jednakże nawet jako program fakultatywny curriculum stworzyło nową jakość w kształceniu nauczycieli języków obcych i na tym polega jego niezaprzeczalna wartość. Curriculum było pierwszym obszernym i szczegółowym przedstawieniem zawodowej koncepcji kształcenia nauczycieli w kolegiach. Jego cechą charakterystyczną jest przeniesienie głównego akcentu z obszaru wiedzy na obszar sprawności i postaw, których wiedza jest dopełnieniem. Zasługą programu ramowego było uświadomienie różnic w założeniach programowych między filologiczno-teoretycznym modelem kształcenia na uniwersytetach a kształceniem w kolegiach zorientowanym na potrzeby zawodu nauczyciela. Dzięki temu dokumentowi koncepcja zawodowego kształcenia nauczycieli dotarła do szerokiej świadomości filologów. Dokument ten podsumowywał dyskusję o nowoczesnym kształceniu nauczycieli toczoną w pierwszej połowie lat 1990-tych, nakreślił wytyczne zawodowego kształcenia nauczycieli języków obcych i zakończył etap poszukiwania tożsamości Nauczycielskich Kolegów Języków Obcych.

Oba omówione powyżej dokumenty były w latach 1990 – 2006 podstawą do tworzenia w poszczególnych kolegiach programów autorskich, zatwierdzanych przez ich rady programowe.

4. Aktualna podstawa programowa

Rok 2006 przyniósł nową podstawę programową. (*Rozporządzenie 2006*). Kształcenie nauczycielskie podzielono na 5 bloków tematycznych: kształcenie językowe, nauczycielskie, praktyki pedagogiczne, technologię informacyjną, drugi język obcy. Minimalny wymiar godzin dla poszczególnych przedmiotów określono jak następuje:

- 1) Kształcenie przygotowujące merytorycznie do nauczania języka obcego, łącznie w wymiarze co najmniej 1.620 godzin, obejmujące:
 - a) praktyczną naukę języka obcego, w wymiarze co najmniej 1.080 godzin,
 - b) następujące przedmioty kształcenia filologicznego, łącznie w wymiarze co najmniej 480 godzin:
 - historię literatury z elementami literaturoznawstwa, w wymiarze co najmniej 150 godzin,
 - historię i kulturę, w wymiarze co najmniej 150 godzin,
 - językoznawstwo, w wymiarze co najmniej 90 godzin,
 - gramatykę opisową, w wymiarze co najmniej 90 godzin,
 - c) seminarium dyplomowe, w wymiarze co najmniej 60 godzin;
- 2) kształcenie nauczycielskie, łącznie w wymiarze co najmniej 360 godzin, obejmujące:
 - a) psychologię, w wymiarze co najmniej 60 godzin,

- b) pedagogikę, w wymiarze co najmniej 60 godzin,
- c) dydaktykę przedmiotową, w tym przygotowanie do nauczania języka obcego na wczesnym etapie edukacyjnym, w wymiarze co najmniej 150 godzin,
- d) przedmioty uzupełniające przygotowanie zawodowe nauczyciela, łącznie w wymiarze co najmniej 60 godzin, w tym zajęcia z zakresu emisji głosu, w wymiarze co najmniej 30 godzin;
- 3) praktyki pedagogiczne, w wymiarze co najmniej 150 godzin;
- 4) zajęcia z zakresu technologii informacyjnej, w wymiarze uzależnionym od posiadanej przez słuchaczy wiedzy i umiejętności oraz potrzeb wynikających z zakresu kształcenia, zapewniającym przygotowanie do posługiwania się technologią informacyjną, w tym jej wykorzystywania w nauczaniu przedmiotu (prowadzeniu zajęć), umożliwiającym nabycie wiedzy i umiejętności w zakresie określonym w niniejszych standardach;
- 5) zajęcia z zakresu języka obcego nie będącego specjalnością kształcenia, w wymiarze umożliwiającym uzyskanie znajomości drugiego języka obcego na poziomie biegłości językowej B2 ESOKJ (Rozporządzenie 2006).

Założenia ministerialne ustalają łączną minimalną liczbę godzin na 2490 (plus nieoznaczona liczba godzin na technologię informacyjną).⁴

Podstawa programowa bardzo skrótowo określa treści kształcenia w zakresie przedmiotów filologicznych, poświęca natomiast dużo miejsca przedmiotom nauczycielskim, wymieniając obszernie treści przedmiotowe dla psychologii, pedagogiki, dydaktyki przedmiotowej. Wymienia się również przedmioty uzupełniające jak emisja głosu, BHP, prawo oświatowe, oraz do uznania rady programowej kolegów: etyka, kultura języka, historia regionu i in. Dużą wagę przywiązuje się do technologii informacyjnej, gdyż w dzisiejszym świecie Internet i komputer są bardzo ważnymi narzędziami pracy nauczyciela na równi z podręcznikiem, a ich opanowanie wymaga dużo czasu. Opis treści przedmiotowych dla bloku 'technologia informacyjna' zajmuje w rozporządzeniu najwięcej miejsca. Z perspektywy minionych lat, w których realizowano wytyczne tego rozporządzenia można stwierdzić, że było ono dobrze przygotowanym dokumentem, przykładającym wagę do poziomu nauczania i efektów kształcenia i uwzględniającym współczesne wymogi przygotowania do zawodu nauczycielskiego.

Porównanie z innymi aktami prawnymi ukazuje, że **minimum programowe dla kolegów jest wyższe niż dla studiów neofilologicznych w ramach szkolnictwa wyższego**. Standardy dla studiów neofilologicznych z r. 2009 przewidują na kształcenie językowe minimum 630 godz. – w kolegiach 1080, na kształcenie filologiczne (literatura, historia, językoznawstwo) 450 godz. – w kolegiach 480. Wymiar godzin drugiego języka obcego określono na 120 godz., natomiast aby osiągnąć zalecany w kolegiach poziom B2 trzeba 360 godz. Liczbę godzin z przedmiotów podstawowych i kierunkowych (kształcenie językowe i filologiczne w ciągu 6 semestrów określa się na studiach neofilologicznych na minimum 1200 – w kolegiach na 1620 (por. Rozporządzenie 2009).

Jeszcze większe różnice na korzyść kolegów wynikają z porównania standardów kształcenia w kolegiach z obowiązującymi od lutego 2012 r. standardami

⁴ Przy założeniu 360 godz. nauki drugiego języka obcego, aby dojść od poziomu A1 do poziomu B2.

kształcenia nauczycieli w szkolnictwie wyższym: podstawy dydaktyki 30 godz., dydaktyka przedmiotu 90 godz. – obecnie w kolegiach 150 godz., praktyka pedagogiczna 120 godz. – obecnie w kolegiach 150 godz. Do tego dochodzi ogólne przygotowanie psychologiczno-pedagogiczne 60 godz. – obecnie w kolegiach 120 godz. (por. Rozporządzenie 2012).⁵

Zwiększona ilość godzin na kształcenie językowe w kolegiach wynika z faktu, że przyszli nauczyciele stanowią wzorzec językowy dla swoich uczniów, muszą więc opanować go w stopniu bardzo dobrym, aby poprawnie i biegle nim się posługiwać. Duża ilość godzin glottodydaktyki wynika z poważnego traktowania zawodowego celu kształcenia. Efektem tych standardów programowych jest sytuacja, że w chwili obecnej to właśnie kolegia dzięki największej ilości godzin i dobrze opracowanym profilu nauki kształcą przyszłych nauczycieli na najwyższym poziomie językowym i zawodowym.

5. Realizacja wytycznych programowych

Na podstawie omówionego rozporządzenia w poszczególnych kolegiach opracowano szczegółowe programy nauczania. Określano w nich: ilość godzin dla bloków kształcenia i poszczególnych przedmiotów, wiodące cele przedmiotów, kryteria doboru treści nauczania i konkretne zagadnienia tematyczne, procedury osiągania celów: metody nauczania, materiały i pomoce dydaktyczne, opis założonych osiągnięć, sposoby kontroli osiągnięć edukacyjnych i system oceniania. Proces ten przedstawiony jest poniżej na przykładzie NKJO w Radomiu.

5.1. Wymiar godzin

Podstawa programowa zawarta w rozporządzeniu ministerialnym zawiera tylko najniższą dopuszczalną ilość godzin dla poszczególnych bloków przedmiotowych. Poprzednie akty normatywne dopuszczały możliwość jej zwiększenia w ramach bloku fakultatywnego, jeśli zajdzie taka potrzeba edukacyjna. Wykorzystując tą możliwość opracowano plan nauczania, zgodny ze standardami kształcenia, określonymi w rozporządzeniu MEN z dnia 30 czerwca 2006 r. i przeznaczony do realizacji od października 2006. Całkowita ilość godzin w trzyletnim cyklu kształcenia wynosi 3090. W pierwszym roku nauczania realizuje się 1050 godz. (1 sem. 510, 2 sem. 540), w drugim roku – 990 godz. (3 sem. 480, 4 sem. 510), w trzecim roku – 1050 godz. (5 sem. 510, 6 sem. 540 godz.).

Nauczane przedmioty należą zgodnie z rozporządzeniem do pięciu bloków tematycznych:

⁵ Rozporządzenie ministerialne z r. 2012 dopuszcza na studiach 1 stopnia tylko przygotowanie do pracy w przedszkolach i szkołach podstawowych. Dopiero ukończenie studiów magisterskich uprawnia do nauczania we wszystkich typach szkół. Ten zapis znacznie ogranicza napływ do zawodu nowych nauczycieli po studiach licencjackich 1 stopnia i oddala perspektywę zwiększenia liczby nauczycieli języków obcych na 3 lata.

1. kształcenie merytoryczne (językowe 1140 godz. i filologiczne 600 godz. w ciągu 3 lat),
2. kształcenie nauczycielskie (psychopedagogiczne 120 godz., emisja głosu 30 godz., glottodydaktyka 390 godz., razem 540 godz.)
3. praktyki pedagogiczne (180 godz.),
4. technologia informacyjna (90 godz.),
5. drugi język obcy (360 godz.).

Praktyczna nauka języka podzielona jest na następujące przedmioty (w nawiasach całkowita liczba godzin w trzyletnim cyklu kształcenia): sprawności zintegrowane (360), pisanie (180), konwersacje (120), czytanie (60), słuchanie (60), gramatyka praktyczna (240), fonetyka praktyczna (60), tłumaczenia (30). W celu umożliwienia słuchaczom napisania pracy dyplomowej w języku docelowym na dobrym poziomie językowym wprowadzono przedmiot 'Indywidualne konsultacje językowe' na szóstym semestrze w wymiarze 30 godzin.

W ramach kształcenia filologicznego historia literatury z elementami literaturoznawstwa obejmuje 180 godz., historia 60 godz., kultura 180, gramatyka opisowa A 60, gramatyka opisowa B (fonologia) 30, językoznawstwo A 60, językoznawstwo B 30 godz. Na seminaria dyplomowe przeznaczono 150 godz.

Kształcenie nauczycielskie obejmuje po 60 godz. pedagogiki i psychologii oraz 30 godz. emisji głosu. Dydaktyka przedmiotowa podzielona jest na 13 przedmiotów cząstkowych, po 30 godz. przeznaczone jest na: nauczanie wczesnoszkolne, nauczanie gramatyki, planowanie lekcji, nauczanie słownictwa i fonetyki, sprawności receptywnych, sprawności produktywnych, techniki aktywizujące, analiza i ocena materiałów nauczania, pomiar dydaktyczny i analiza błędów, techniki i strategie uczenia się, teorie akwizycji języka, metody nauczania, współczesne tendencje glottodydaktyczne.

Praktyki obserwacyjne i samodzielne prowadzenie lekcji języka obcego obejmują 150 godz., ponadto 30 godz. poświęcone jest na praktyki opiekuńczo-wychwawcze i zapoznanie się z życiem szkoły.

W ramach zaznajomienia z technologiami informacyjnymi szczególną rolę odgrywa przedmiot 'Komputerowe wspomaganie nauczania języków obcych' (30 godz., 4 sem.), w ramach którego studenci uczą się m.in. obsługi programów do wykonywania ćwiczeń interaktywnych.

Program powstały w oparciu o ministerialne wytyczne zapewnia ilość godzin potrzebną do prawidłowego, na dobrym poziomie przygotowania językowego i dydaktycznego przyszłych nauczycieli języków obcych. Jego mankamentem jest zbyt mała ilość godzin na kształcenie psychologiczne i pedagogiczne, które nie zapewnia absolwentom wystarczającego poziomu wiedzy i umiejętności, potrzebnych do działania nauczyciela w coraz bardziej skomplikowanej i wymagającej sytuacji pedagogicznej, w której musi obecnie funkcjonować szkoła. Także ilość godzin przeznaczona na kształcenie filologiczne w dziedzinie literatury i historii pozwala tylko na bardzo skrótowe i pobieżne potraktowanie materiału nauczania.

W dalszej części artykułu omówione zostaną pokrótce trzy z wymienionych powyżej pięciu bloków przedmiotowych: kształcenie językowe i filologiczne, nauczanie technologii informacyjnej i drugiego języka obcego. Kształceniu nauczycielskiemu poświęcone są osobne artykuły.

5.2. Kształcenie językowe i filologiczne

Praktyczna nauka języka (PNJ) odgrywa w kształceniu merytorycznym rolę szczególną. Nauczyciele języków obcych muszą wykazać się bardzo dobrym stopniem opanowania języka docelowego, gdyż muszą być kompetentną instancją, czuwającą nad prawidłowością produkcji językowej ucznia, a ich wypowiedzi mają służyć uczniom jako wzorzec poprawności językowej. W dzisiejszych czasach nauczyciel i jego wiedza nie jest wprowadzić jedynym źródłem informacji (czy poprawności), lecz tylko jednym z wielu. W przypadku nauczycieli języków obcych niesie to jednak ze sobą dodatkowe, wyższe wymagania, gdyż uczniowie łatwo mogą porównać stopień opanowania języka przez ich nauczyciela z wzorcami rodzimych użytkowników języka w obcojęzycznych stacjach telewizyjnych, multimedialnych kursach językowych oraz nagraniach audio i wideo z Internetu. Nauczyciel niesprawny językowo nie tylko nie będzie umiał prawidłowo kierować przebiegiem procesu akwizycji języka, lecz nie zyska szacunku uczniów i nie będzie dla nich fachowym autorytetem, gdyż ten zasadza się przede wszystkim na rzetelnej wiedzy przedmiotowej – a w tym przypadku jest nią głównie wiedza i kompetencja językowa.

Kurs 'Praktyczna nauka języka' podzielony jest na następujące przedmioty cząstkowe, realizowane w ciągu całego trzyletniego cyklu kształcenia: sprawności zintegrowane, konwersacje, słuchanie, czytanie, pisanie, gramatyka praktyczna, fonetyka praktyczna. Na 3 roku cyklu kształcenia realizowane są ponadto: tłumaczenia (30 godz.) i indywidualna praca ze studentem w ramach konsultacji językowych, która ma na celu poprawne pod względem językowym napisanie pracy dyplomowej. Układ godzinowy w sekcjach niemieckiej i angielskiej nieznacznie się różni, np. w sekcji niemieckiej czytanie prowadzone jest przez 3 lata (180 godz.), w sekcji angielskiej natomiast przez rok (60 godz.), w sekcji angielskiej za to gramatyka praktyczna obejmuje 240 godz. w ciągu 3 lat, a w sekcji niemieckiej 180 godz. w ciągu 3 lat. Jednak ogólna ilość godzin PNJ w obu sekcjach w ciągu 3 lat jest taka sama: 1140 godz. Jak widać, w celu wykształcenia u przyszłych nauczycieli wysokiego stopnia kompetencji językowej w kolegiach przeznaczono na naukę języka szczególnie dużo godzin (por. też powyżej).

Ale nie tylko ilość godzin kursu PNJ jest istotna – równie ważna jest jego jakość i efektywność, wynikająca z optymalnej struktury kursu, zapewniającej równomierne rozwijanie wszystkich sprawności i kompetencji językowych oraz odpowiedniego doboru celów, treści i metod nauczania.

Cele kursu. Dla praktycznej nauki języka sformułowano m. in. następujące poznawcze, kształcące i wychowawcze cele nauczania, spójne ze standardami kształcenia:

- rozwijanie umiejętności pogłębiania i aktualizowania wiedzy;
- rozbudzanie i podtrzymywanie zainteresowań poznawczych, powiązanych z innymi, pokrewnymi dziedzinami wiedzy;
- zapoznanie z istniejącymi stereotypami prowadzące do lepszego zrozumienia podobieństw i różnic kulturowych;
- rozwijanie umiejętności działania na płaszczyźnie komunikacyjnej;
- poszerzenie ogólnej wiedzy o świecie;
- umożliwienie kształtowania własnych poglądów i kształcenie umiejętności ich uzasadniania;
- motywowanie do nauki poprzez przedstawienie autentycznych sytuacji i osób;
- równoległe rozwijanie u słuchaczy wszystkich czterech sprawności językowych;
- doskonalenie u słuchaczy kompetencji leksykalnej, gramatycznej, fonetycznej;
- rozwój indywidualnych strategii uczenia się;
- poznanie realiów życia codziennego w krajach niemieckojęzycznych (*Plany i programy* 2006:192).

Treści kursu. Treści przedmiotowe kursu PNJ nie różnią się zasadniczo od analogicznego kursu na studiach neofilologicznych. Najczęściej stosowanymi kryteriami doboru treści nauczania są:

- kryterium selekcji związane z dyscypliną podstawową – wybór treści, uznanych w danej dyscyplinie naukowej za najistotniejsze;
- kryterium trwałości wiedzy – wybór treści nie podlegających szybkim zmianom;
- kryterium przydatności – wybór treści przydatnych w dalszej nauce w ramach kontynuacji przedmiotu na studiach drugiego stopnia;
- kryterium przyswajalności – treści najłatwiejsze prezentowane są na początku, trudniejsze – pod koniec kursu;
- kryterium potrzeb uczących się, uwzględniające oczekiwania i zainteresowania słuchaczy.

Wiodącym przedmiotem w ramach PNJ jest przedmiot 'Sprawności zintegrowane' realizowany w wymiarze 6 godzin dydaktycznych w tygodniu (90 godz. dydaktycznych w semestrze) w ciągu pierwszych dwóch lat nauki (4 semestry). Program przedmiotu realizowany jest w oparciu o podręcznik wiodący, co oznacza, że nauczyciel prowadzący przejmuje dobór i uszeregowanie treści za autorami podręcznika, modyfikując je w zależności od potrzeb. W sekcji niemieckiej radomskiego NKJO chętnie korzysta się np. z podręcznika *Stufen Kolleg Deutsch als Fremdsprache 3* autorstwa A.K. Vorderwülbecke w toku pierwszego roku nauki oraz podręcznika *em Hauptkurs. Deutsch als Fremdsprache für die Mittelstufe* autorstwa M. Perlmann-Balme/ S. Schwalb w toku drugiego roku nauki (*Plany i programy* 2006:193). W sekcji niemieckiej omawiane są m.in. poniższe tematy:

Rok pierwszy (semestry I i II)

- Klimat, pogoda, człowiek
- Czas wolny, wakacje, podróże
- Zakochany, zaręczony, poślubiony, rozwiedziony
- Uprzejmość i etykieta
- Kontakty, znajomości, przyjaźnie
- Emancypacja, równouprawnienie
- Prasa
- Człowiek i jego środowisko
- Muzyka
- Tolerancja, nietolerancja
- Media, środki masowego przekazu
- Zdrowie
- Szkoła, zawód, wykształcenie
- Nauka i postęp techniczny
- Praca i obowiązki.

Rok drugi (semestry III i IV)

- Postacie znane i mniej znane
- Miasto i jego atrakcje
- Języki obce i ich znaczenie
- Miłość
- Zawody
- Przyszłość bliższa i dalsza
- Media wczoraj i dziś
- Samochód wczoraj, dziś i jutro (tamże).

Z tematyką przedmiotu 'sprawności zintegrowane' koreluje tematyka pozostałych przedmiotów PNJ: konwersacji, słuchania, pisanie i czytania. Jednakże w ramach tych przedmiotów dobór treści jest dosyć dowolny i zależy też w dużej mierze od zainteresowań słuchaczy. Sprawności językowe rozwijane są w oparciu o tematy uniwersalne, odpowiadające typowym sytuacjom komunikacyjnym, ale też uwzględniające specyfikę kulturową krajów języków docelowych, np. praca i życie zawodowe, mieszkanie w mieście lub na wsi, atrakcje turystyczne, środowisko naturalne, zdrowie, system ochrony zdrowia i zachowania prozdrowotne itp.

Metody nauczania PNJ. Metodyczna strona kursu PNJ ma w kolegium wyjątkowo duże znaczenie. Adresatami procesu dydaktycznego są bowiem przyszli nauczyciele języka, którzy na przykładzie lekcji, w których uczestniczą jako studenci sami uczą się nieustannie, jak ma wyglądać prawidłowo zaplanowana i przeprowadzona lekcja języka obcego. Dla wykładowców PNJ stanowi to ciągłe wyzwanie dydaktyczne, aby swoje lekcje inscenizować metodycznie w szczególnie staranny sposób. Muszą być one tak zaplanowane, aby wyraźnie widać było poszczególne fazy lekcji: wstęp (przygotowanie tematyczne i leksykalne, wzbudzenie zainteresowania, motywacja do dalszej pracy), prezentację, semantyzację (z uwzględnieniem rozmaitych technik semantyzacyjnych), fazę ćwiczeń (z odpowiednią progresją i różnorodnymi typami ćwiczeń), transfer, ewaluację (z rozmaitymi technikami ewaluacyjnymi). Podczas pracy nad rozwijaniem czterech sprawności językowych oraz nauczania słownictwa i gramatyki w NKJO demonstruje się najefektywniejsze metody i techniki pracy

(podejście induktywne, samodzielne formułowanie reguł itp.). Często stosuje się pracę metodą projektów, pracę na stacjach zadaniowych oraz metodę 'uczenia się przez nauczanie'. Jest ona szczególnie przydatna dla kształcenia kompetencji nauczycielskiej, bowiem słuchacze sami opracowują wybrane zagadnienia programu nauczania pod względem treściowym i dydaktycznym: wyszukują potrzebne informacje, przygotowują formę ich prezentacji, opracowują do nich ćwiczenia utrwalające i powtórzeniowe, które wykonują na lekcji pozostali członkowie grupy.

Na zajęciach stosuje się rozmaite formy socjalne, umożliwiające interakcje w grupie i wielokanałowy, multisensoryczny przekaz wiedzy, który ma trafić do wszystkich typów ucznia: wizualnego, audialnego, kinestetycznego, kognitywnego. Każda lekcja ma obowiązek być przykładem zastosowania nowoczesnych zasad glottodydaktyki: zorientowania na ucznia, rozwijająca jego autonomię, kreatywność, tworząca autentyczne sytuacje komunikacyjne.

Zastosowanie metod aktywizujących umożliwia szybsze i efektywniejsze osiągnięcie celów kształcenia i nabycie założonych umiejętności. Jest także bardzo ważnym czynnikiem kształcenia kompetencji metodycznej. W ciągu trzech lat kształcenia słuchacz musi do tego stopnia zinternalizować zasady i metody współczesnej glottodydaktyki, aby stały się jego 'drugą skórą' i w naturalny sposób określały jego zachowania jako dydaktyka w przyszłej pracy zawodowej.

Jako najczęściej stosowane metody i techniki pracy nad tekstem (nie tylko na zajęciach z praktycznej nauki języka, lecz także kształcenia filologicznego i metodycznego) można wymienić np.:

Przed prezentacją tekstu:

- burza mózgów,
- asocjogram,
- mapa mentalna,
- tworzenie asocjacji i historyjek na podstawie obrazków, zdjęć, bodźców akustycznych,
- rozmowa,
- dyskusja.

W trakcie prezentacji tekstu:

- przyporządkowanie informacji (np. tekst – obrazek),
- sporządzanie notatek,
- zaznaczanie informacji w tekście,
- wyszukiwanie argumentów, informacji na dany temat,
- wyszukiwanie środków stylistycznych wyrażających różnorodne intencje.

Po prezentacji tekstu:

- ustne streszczenie tekstu,
- dyskusja,
- odgrywanie dialogów, scenek, inscenizacji, zabaw pantomimicznych,
- ustne referowanie,
- opisywanie rzeczy, osób,
- gry z podziałem na role,
- sporządzanie posterów, kolaży i in.

(*Plany i programy* 2006:194).

Na zajęciach wykorzystywane są najrozmaitsze rodzaje tekstów, aby zapoznać studentów z jak największym wachlarzem tekstów autentycznych, m. in.: wywiad, artykuł prasowy/ internetowy, felieton, opowiadanie, piosenka, wiersz, ogłoszenie, przepis kucharski, list, tekst reklamowy, wiadomości, komunikat, dialog, monolog, sprawozdanie, prospekt. Przykładowe zadania przy pracy z tekstem to np. streszczenie, opowiadanie tekstu, wyjaśnianie/ definiowanie pojęć, wyszukiwanie, uporządkowanie informacji, charakteryzowanie osób, sporządzanie notatek, rozpoznanie struktury argumentacji, dialogi z podziałem na role, scenki, zbieranie argumentów jako przygotowanie do dyskusji (*Plany i programy* 2006:200).

Podczas oceny osiągnięć studentów jako minimum zaliczenia przedmiotu na ocenę dostateczną z większości przedmiotów wymagane jest co najmniej 60% całkowitej ilości punktów/ pozytywnych ocen możliwych do zdobycia w semestrze.

Na zajęciach wykorzystuje się też stale środki techniczne, pomoce audiowizualne i nowe media: Internet i komputer. Dzięki doskonałemu wyposażeniu kolegów językowych w nowoczesny sprzęt (pracownie komputerowe ze stałym szerokopasmowym, tablice multimedialne, rzutniki multimedialne, laptopy, odtwarzacze DVD, kino domowe, telewizory w każdej sali lekcyjnej, magnetofony z odtwarzaczami CD itd., itp.) zastosowanie nowoczesnej techniki jako środków i pomocy nauczania jest rzeczą codzienną, naturalną i oczywistą. Studenci obserwują na co dzień możliwości, jakie dają one w celu urozmaicenia procesu dydaktycznego i uczynienia go jak najbardziej efektywnym. Sami również używają techniki multimedialnej jako naturalnego i oczywistego narzędzia kształtowania

procesu dydaktycznego podczas prezentacji swoich prac. Dotyczy to nie tylko przedmiotów PNJ, lecz wszystkich nauczanych w kolegium.

PNJ powiązana jest też na zasadzie integracji międzyprzedmiotowej z innymi przedmiotami nauczania. I tak np. w ramach przedmiotu 'czytanie' na 3 roku sekcji niemieckiej sprawność czytania rozwijana jest w oparciu o fachowe teksty literaturoznawcze. Studenci oprócz rozwiązywania ćwiczeń językowych zapoznają się z takimi ważnymi zagadnieniami literaturoznawstwa jak retoryka, hermeneutyka, interpretacja literacka, poznają teorie literaturoznawcze jak dekonstrukcja, estetyka recepcji, gender studies itp. (por. artykuł "Integracyjny model kształcenia literackiego..." w niniejszym tomie). W ramach przedmiotu 'słuchanie' wykorzystywane są słuchowiska (np. seria słuchowisk *Papa, Charly hat gesagt...*), obcojęzyczne filmy o historii literatury, portrety autorów, nagrania przedstawień teatralnych i ekranizacje znanych powieści, które dostępne są m.in. dzięki wydawnictwu Inter Naciones. W ostatnich latach niewyczerpanym źródłem tego rodzaju materiałów jest internetowa strona You Tube. Wszystkie materiały, do których brak jest gotowych ćwiczeń, są zdydaktyzowane przez prowadzących nauczycieli. Rozwiązywaniu ćwiczeń towarzyszy często komentarz dydaktyczny, czyli refleksja dydaktyczna o zastosowanych typach ćwiczeń i ich funkcji w procesie rozwijania sprawności językowych, aby słuchacze mogli przy tej okazji nauczyć się sposobów dydaktyzacji materiałów audio/ wideo.

Kształcenie filologiczne, w skład którego wchodzi językoznawstwo, historia, kultura i literatura, nie jest, jak zaznaczono powyżej (rozdz. 2) najistotniejszą i zasadniczą dziedziną nauczania w kolegiach językowych. To założenie odróżnia kształcenie zawodowe w kolegium nauczycielskim od kształcenia neofilologicznego o charakterze teoretycznym. Tym niemniej w przedstawionym programie przeznaczono na kształcenie filologiczne bardzo dużą liczbę 600 godzin w ciągu całego trzyletniego cyklu kształcenia.

Historia krajów języka docelowego nauczana jest w wymiarze 60 godz. w pierwszych dwóch semestrach. W ciągu tego krótkiego (choć i tak dwukrotnie dłuższego niż na niektórych studiach neofilologicznych) kursu słuchacze zaznajamiają się z całokształtem wiedzy historycznej krajów języków docelowych w chronologicznym ujęciu od początków grup etnicznych i państwowości aż do czasów po drugiej wojnie światowej. Kryterium doboru treści nauczania prezentowanych na zajęciach z historii jest kryterium selekcji związane z dyscypliną podstawową typu akademickiego. Przy szeregowaniu treści kierowano się kryterium struktury dyscypliny akademickiej. Na kursie historii krajów niemieckojęzycznych omawiane są

najistotniejsze wydarzenia historyczne, ich główni bohaterowie oraz przedstawione wnioski płynące z zaistniałych faktów polityczno-społecznych, zaś szczególny nacisk zostanie położony na ukazanie tych momentów dziejowych, które wywarły istotny wpływ nie tylko na historię państw niemieckiego obszaru językowego, lecz również na Europę – przede wszystkim zaś na Polskę. Zajęcia z wzmiankowanego przedmiotu dają słuchaczom możliwość szerszego spojrzenia na dzieje Europy oraz zrozumienia mentalności narodu niemieckiego przez poznanie jego historii (*Plany i programy* 2006:224).

Zajęcia z historii prowadzone są zarówno metodami podającymi (wykład, pogadanka, film jak i metodami aktywizującymi.

Nauczyciel jest moderatorem wielu dyskusji, które pozwalają uczącym się na przedstawienie własnego poglądu na temat omawianych faktów historycznych. Wspólne wydarzenia z dziejów Polski i Niemiec są opracowywane przez słuchaczy i przedstawiane następnie na plenum w formie referatów. Nauczyciel korzysta z licznych pomocy naukowych, których podstawę stanowią filmy przedstawiające historię Niemiec oraz różnego rodzaju teksty źródłowe, które są czytane i opracowywane przez słuchaczy na zajęciach (*Plany i programy* 2006: 231).

Słuchacze, pracując zgodnie z wymogami nauczania zorientowanego na działanie (*Handlungsorientierter Unterricht, Hand-on Activities*) tworzą postery, kolaże i inne trwałe produkty, demonstrujące w wizualny sposób opracowany obszar wiedzy. Są one następnie prezentowane ogółowi słuchaczy i wywieszane na ścianach pracowni i korytarzach, tworząc obszerną galerię prac studenckich. Postery do epok humanizmu, romantyzmu, architektury romańskiej i gotyckiej i wiele innych są od lat elementem dekoracji wnętrz kolegium. Dotyczą one nie tylko historii, ale też wszystkich innych przedmiotów: historii kultury, krajoznawstwa, literatury, glottodydaktyki, PNJ. Prace te służą następnym rocznikom studentów jako cenne treściowo i estetycznie wykonane pomoce naukowe.⁶

Nauczaniu kulturoznawstwa i literaturoznawstwa poświęcone są osobne artykuły w niniejszym tomie. Ukazują one, w jaki sposób koncepcja kształcenia nauczycieli zorientowanego na praktykę zawodu realizowana jest w ramach tych przedmiotów.

5.3. Technologia informacyjna i dydaktyka nowych mediów

Przedmiot 'technologia informacyjna' (TI) obejmuje 90 godz. zajęć w ciągu trzyletniego toku kształcenia. Nowe media i ich dydaktyka to obecnie najdynamiczniej rozwijająca się dziedzina wszystkich dydaktyk przedmiotowych. Komputer i Internet są obecnie masowym medium, z którym młodzież ma stale do czynienia i najpowszechniejszym sposobem spędzania wolnego czasu. Jest też dzięki swoim możliwościom technicznym ogromnie atrakcyjnym środkiem zdobywania i przekazu wiedzy, którego wartość informacyjna i poznawcza jest wręcz nie do oszacowania i nie do przecenienia. Jednocześnie nowe media niosą ze sobą wiele problemów, a nawet zagrożeń, które trzeba rozpoznawać, umieć im

⁶ Por. zdjęcia na stronie www.literaturdidakik.republika.pl (20.05.2012).

zapobiegać i przeciwdziałać w pracy wychowawczej i dydaktycznej. Adeptci zawodu nauczycielskiego, którzy będą pracowali w szkole XXI wieku, będą wykorzystywać możliwości nowych mediów w swojej pracy na co dzień, staną się one wkrótce równie powszechne, jak dziś tablica i kreda. Aby przygotować młode kadry nauczycielskie do sprawnego posługiwania się tym dającym szerokie możliwości, ale przez to wielce skomplikowanym i wymagającym narzędziem dydaktycznym, konieczny jest przemyślany cykl kształcenia. Absolwenci kolegów sprzed kilku lat należeli jeszcze, podobnie jak ich nauczyciele, do grupy 'informatycznych imigrantów': pokolenia, które dopiero w wieku młodzieńczym lub dojrzałym nauczyło się posługiwania klawiaturą i myszką. Przygotowanie nauczycieli języków obcych do pracy z nowymi mediami miało wtedy na celu głównie wykształcenie sprawności technicznych: opanowania edytorów tekstu do redagowania zaawansowanych dokumentów tekstowych (jak WORD), przetwarzania tekstu i plików graficznych i multimedialnych, tworzenia hiperłączy, sprawnego korzystania z wyszukiwarek. Cele przedmiotu 'technologia informacyjna' sformułowano w r. 2006 jako:

- rozwijanie umiejętności samodzielnego i odpowiedzialnego korzystania z zaawansowanych możliwości środków, narzędzi i metod TI;
- rozwijanie umiejętności samodzielnego i odpowiedzialnego doboru źródeł informacji, metod dostępu do nich oraz środków TI do wykonywanych zadań i rozwiązywanych problemów;
- rozwijanie umiejętności wykorzystywania TI do komunikacji i prezentacji swoich osiągnięć;
- rozwijanie umiejętności wykorzystywania TI przy tworzeniu własnego warsztatu pracy intelektualnej;
- kształtowanie umiejętności krytycznej oceny możliwości TI oraz korzystania z niej;
- przekonanie o konieczności przestrzegania norm prawnych i etycznych korzystania z TI (*Plany i programy* 2006:296).

Dzisiejsi i jutrzejsi studenci są już pokoleniem 'native users', którzy nieomal rodzą się z myszką w dłoni. Ich biegłość techniczna jest niekiedy większa niż nauczycieli, ale w dydaktyce nie o nią przecież chodzi. W obecnej sytuacji dydaktycznej w grupach docelowych, które opanowały techniczne sprawności TI znacznie lepiej niż grupy sprzed kilku lat, powyższe cele nie są już priorytetowe. Aktualnie najważniejszym celem przedmiotu jest kształtowanie umiejętności wykorzystywania TI w prowadzeniu lekcji języka obcego. Należą tu, oprócz umiejętności wykorzystywania TI do prezentacji i dydaktyzacji materiału nauczania (np. przez prezentacje Power Point) przede wszystkim wiedza o możliwościach, wadach i zaletach nowych mediów w dydaktyce oraz wiedza i sprawności metodyczne: znajomość materiałów multimedialnych dostępnych w Internecie i ich właściwe, dydaktycznie uzasadnione wykorzystanie na lekcji, własna umiejętność dydaktyzacji stron internetowych, właściwe formułowanie zadań dla uczniów dotyczących wyszukiwania informacji w Internecie, metodyka prowadzenia lekcji z wykorzystaniem stanowisk komputerowych, znajomość

programów umożliwiających tworzenie własnych testów i ćwiczeń interaktywnych na stronach internetowych przez nauczyciela, np. Teachers Pet czy Hot Potatoes. Tym zagadnieniom poświęcony jest blok przedmiotowy 'Komputerowe wspomaganie nauczania języków obcych' w ramach przedmiotu TI na drugim roku nauczania. Także i w tym przypadku prowadzone jest nauczanie na zasadzie integracji międzyprzedmiotowej. Przykładem na to może być wykorzystanie umiejętności słuchaczy do tworzenia ćwiczeń interaktywnych z literatury niemieckiej. W r. 2012 studenci 2 i 3 roku przygotowali program ćwiczeń do wybranych epok literackich za pomocą programu Hot Potatoes.⁷ Studenci tworzą również na zasadzie nauczania zorientowanego na działanie prezentacje multimedialne do różnych tematów i obszarów wiedzy w ramach wszystkich przedmiotów nauczanych w NKJO. Niektóre z nich są prezentowane w Internecie, jak prezentacja *Impressionistische Hyperlyrik*.⁸ W radomskim NKJO powstają również duże projekty, wykonywane za pomocą TI wspólnie przez wykładowców i studentów. Takim projektem jest hiperfikcja *Elisa 2.0.*, napisana przez studentów 3 roku na podstawie noweli A. Schnitzlera *Fräulein Else*.⁹

5.4. Drugi język obcy

Lektorat z drugiego języka obcego prowadzony jest w wymiarze 360 godz., tyle bowiem potrzeba, aby doprowadzić absolwentów od początku nauczania do wymaganego w podstawie programowej poziomu opanowania języka B2. Lekcje drugiego języka obcego mają dla procesu kształcenia nauczycieli takie samo znaczenie jak lekcje praktycznej nauki języka. Na ich przykładzie przyszli absolwenci zawodu uczą się nie tylko języka, ale też sposobu prowadzenia lekcji, obserwują planowanie, przebieg lekcji i na własnym doświadczeniu poznają efekty zastosowanych działań dydaktycznych. Z tego powodu podobnie dużą rolę, jak w przypadku kursu PNJ odgrywa dobór metod nauczania i organizacja procesu akwizycji języka według najlepszych wzorców glottodydaktyki. Dlatego kolegiach lektoraty prowadzą nie tylko, jak w przypadku nauczania w szkolnictwie wyższym, oddzielni lektorzy, lecz wykładowcy kolegium, nauczający innych przedmiotów: PNJ, metodyki. Nauczyciele prowadzący lektoraty, którzy nie są jednocześnie wykładowcami innych przedmiotów nauczania, legitymują się najwyższymi kwalifikacjami zawodowymi (nauczyciel dyplomowany). Podział studentów pierwszego roku na grupy odbywa się według stopnia opanowania języka drugiego nauczanego na lektoracie (kandydaci podają te dane w formularzu zgłoszeniowym), aby zapewnić grupom lektoratowym jednolity poziom językowy w procesie nauczania. Podstawą nauczania jest podręcznik, wybierany przez nauczycieli języka drugiego samodzielnie. W praktyce nauczania stosuje się wszystkie nowoczesne media i pomoce dydaktyczne.

⁷ <http://elisa20.republika.pl/> (20.05.2012).

⁸ <http://www.literaturdidaktik.republika.pl/> (20.05.2012).

⁹ <http://www.elisa20.republika.pl> (20.05.2012).

Nauczycielskie Kolegia Języków Obcych stworzyły odmienny model kształcenia nauczycieli języków obcych w stosunku do uniwersyteckich instytutów neofilologii. Różnica ta polega na prymacie dydaktyki i metodyki nauczania języka obcego, integracji tych przedmiotów ze wszystkimi pozostałymi oraz na pierwszeństwie kształcenia umiejętności zawodowych przyszłego nauczyciela przed przekazywaniem wiedzy filologicznej. Kompetencyjna koncepcja kształcenia zawodowego, przyjęta jako podstawa kształcenia, okazała się w ponad dwudziestoletniej praktyce nauczania wysoce efektywnym modelem edukacji nauczycielskiej. Do nielicznych mankamentów w ramach kształcenia nauczycielskiego należy zaliczyć zbyt małą liczbę godzin poświęconą kształceniu psychologiczno-pedagogicznemu, która powinna być podwojona w celu osiągnięcia właściwego poziomu wiedzy i umiejętności przez absolwentów. Koncentracja na przygotowaniu zawodowym spowodowała też rezygnację z przedmiotów kształcenia ogólnego, wymaganego dla humanistów, jak filozofia, łacina i inne.

Kolegia były pierwszymi w historii polskiej edukacji nauczycielskiej zakładami kształcenia nauczycieli, które uwzględniały wielostronną specyfikę zawodu nauczyciela języka obcego. Jest on w odróżnieniu od innych nauczycieli 'dwuzawodowców' – aż 'trzyzawodowcem': pedagogiem/ dydaktykiem, specjalistą w dziedzinie wiedzy o obszarze kulturowym (historii, literaturze) i języku (językoznawstwo, historia języka) oraz 'językowcem' o wysokim poziomie opanowania języka, a także pośrednikiem interkulturowym.¹⁰ Tak obszernie i wielostronne zadania i funkcje zawodowe wymagają specjalistycznego, przemyślanego i skoordynowanego wewnętrznie (w ramach cyklu kształcenia) procesu edukacji. Historia edukacji nauczycieli wskazuje na to, że z tego zadania jedynie specjalistyczne uczelnie i zakłady kształcenia nauczycieli mogą się wywiązać właściwie (por. Lewowicki 2007). Mimo (a może właśnie dlatego), że kolegiom nie nadano statusu szkół wyższych, ich koncepcja programowa i wieloletnia praktyka kształcenia dowiodły, że były i są one bardzo udanym przykładem zawodowych studiów wyższych pierwszego stopnia, których absolwenci są wszechstronnie, z uwzględnieniem najnowszych osiągnięć dydaktyki i technologii nauczania przygotowani do wykonywania tego trudnego i odpowiedzialnego zawodu, a ich wysoka pozycja na rynku pracy nie ma sobie równych.

Historia Kolegiów Nauczycielskich i Nauczycielskich Kolegiów Języków Obcych dobiega końca. W 2008 r., dwa lata po ukazaniu się nowej podstawy programowej ujednolicającej kształcenie w kolegiach nauczycielskich, oba ministerstwa: Szkolnictwa Wyższego i Edukacji Narodowej zdecydowały o zakończeniu działalności kolegiów do 2015 roku. Decyzję tą potwierdziła nowa ustawa o szkolnictwie wyższym. Niż demograficzny i kryzys finansów publicznych

¹⁰ Spośród innych kompetencji nauczyciela języków obcych wymienia się m.in. kompetencje społeczną i interkulturową i podkreśla zadania nauczyciela jako pośrednika interkulturowego. Na temat innych ról i funkcji por. artykuły w Pawlak i in. 2009.

przyspiesza koniec tego modelu kształcenia nauczycieli, jednego z najbardziej udanych na przestrzeni wielu lat. **Edukacja nauczycielska w kolegiach uzyskała najwyższe oceny międzynarodowe: opracowanie i wdrożenie systemu kolegialnego w Polsce zostało uznane za jeden z 21 najciekawszych krajowych projektów innowacyjnych na świecie w kategorii języki obce.**¹¹ Jednakże jego wysoka jakość nie chroni go przed likwidacją. Obecny kierunek rozwoju szkolnictwa wyższego utrwala mimo werbalnych deklaracji zmian model kształcenia teoretycznego i już tylko z trudem pozwala łądzić się nadzieją, że oryginalna myśl dydaktyczna kolegiów oraz ich bogaty dorobek dydaktyczny i naukowy zostaną przejęte przez inne szkoły wyższe.

Literatura

- Danielewicz, Piotr/ Karolak, Czesław: "Germanistik und Deutschunterricht in Polen. Möglichkeiten curricularer Planung, dargestellt am Beispiel der Universität in Poznań". *Convivium* 1993, str. 169-177.
- Lewowicki, Tadeusz: "Przemiany oświatowe a szkolnictwo wyższe". W: *Dydaktyka szkoły wyższej* 1(93) /91, str. 117-128.
- Lewowicki, Tadeusz: *Problemy kształcenia i pracy nauczycieli*. Radom 2007
- Ministerstwo Edukacji Narodowej: *Nauczycielskie Kolegium Języków Obcych*. Warszawa 1990.
- Namowicz, Tadeusz: "Zur Gründung und zu den Zielsetzungen des Verbandes Polnischer Germanisten". *Convivium* 1993, str. 195-199.
- Pawlak, Mirosław/ Mystkowska-Wiertelak Anna/ Pietrzykowska Agnieszka (red.): *Nauczyciel języków obcych dziś i jutro*. Poznań – Kalisz 2009.
- Plany i programy nauczania dla specjalności język niemiecki*. NKJO Radom 2006. Dokument nieopublikowany.
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 12 sierpnia 1997 r. w sprawie zakładów kształcenia nauczycieli*, Dz. U. z 1997 r. Nr 104, poz. 664. [http://www.ko-gorzow.edu.pl/images/stories/dokumenty/prawo _oswiatowe/rozporzadzenia/1997-104-0664.pdf](http://www.ko-gorzow.edu.pl/images/stories/dokumenty/prawo_oswiatowe/rozporzadzenia/1997-104-0664.pdf) (20.05.2012).
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dn. 30.06.2006r w sprawie standardów kształcenia nauczycieli w kolegiach nauczycielskich i nauczycielskich kolegiach języków obcych*. Dz. U. z dn. 18.07.2006. http://www.kuratorium.bialystok.pl/kuratorium2/kwalifikacje/rozprzadzenie_3.pdf (20.05.2012).
- Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 12.07. 2007 r. Załącznik nr 29*. Uchwała IV/10/12/2009 z dn. 10 grudnia 2009. http://www.bip.nauka.gov.pl/_gAllery/23/46/2346/29_filologia.pdf (20.05.2012).

¹¹ Projekty te zostały przedstawione w publikacji *Managing Change in English Language teaching* (Tribble 2012), por też <http://www.teachingenglish.org.uk/publications> (20.05.2012).

Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 17.01.2012 w sprawie standardów kształcenia przygotowującego do wykonywania zawodu nauczyciela, Dz. U z dn. 6.02.2012 pozycja 131 http://www.umk.pl/ksztalcenie/formy/standardy_ksztalcenia_nauczyciela.pdf (20.05.2012).

Stasiak, Halina (red.): *Program studiów w Nauczycielskich Kolegiach Języków Obcych. Język niemiecki*. Ministerstwo Edukacji Narodowej, Warszawa 1995.

Tribble, Christopher (red.): *Managing Change in English Language Teaching: Lessons from Experience*. London 2012,

Zarządzenie Ministra Edukacji Narodowej nr 26 z dn. 23.07.1990.

Zawadzka, Elżbieta: "Deutschunterricht, Lehreraus- und Fortbildung in Polen". In: Grucza, Franciszek (red.): *Deutsch und Auslandsgermanistik in Polen. Geschichte – Stand – Ausblicke*. Warszawa 1998, str. 473-485.